

jakoby Kanon Muratoriego pochodził z IV wieku po Chrystusie. W swoim podsumowaniu w rozdziale dwunastym autor zadaje zaskakujące jak na teologa pytanie: „Czy Nowy Testament rzeczywiście został napisany pod dyktando grecko-rzymskiej retoryki?”. I odpowiada: „Nie tylko może, ale nawet powinien być analizowany pod tym kątem”. Takie ujęcie problemu przez Witheringtona zdaje się redukować Pismo Święte do roli jednego z wielu antycznych tekstów, podlegających określonym zasadom literackim. Choć z pewnością w ich ramach się mieści, to jednak nie można pomijać jego natchnionego charakteru ani też autora nadrzędnego, którym jest Bóg.

Przygotowując swoje opracowanie, Ben Witherington zgromadził duży zasób bibliograficzny, wykazał się głęboką znajomością literatury przedmiotu badań i greki biblijnej, obszerną wiedzą o literaturze starożytnej, a także solidnym rozeznanem z zakresu historii kultury. Książka napisana została z dużą dozą życzliwości dla czytelnika, zwłaszcza tego, który rozpoczyna swoje poszukiwania naukowe. Źródła cytowane są w przekładzie na język angielski, zaś terminy greckie oddane za pomocą transliteracji. Sam tekst jest przystępny językowo. Pewne zastrzeżenia budzi jednak korpus książki. W zamierzeniu autora praca ma stanowić zwarte dzieło, ale przez wyraźny brak powiązań intratekstualnych każdy z rozdziałów mógłby stanowić oddzielny artykuł naukowy. Książka, choć opatrzona wstępem, nie posiada zakończenia. Trudno więc o konkretne wnioski dotyczące całości pracy. Umieszczenie przypisów na końcu książki zmusza uważnego czytelnika do nieustannych poszukiwań pożądaných odniesień. Wskazane mankamenty pracy nie przekreślają wszak wartości samej jej treści.

Pomimo nieco skromnej refleksji teologicznej książka Bena Witheringtona stanowi dobre studium wybranych zagadnień biblijnych. Jest pozycją godną uwagi.

Ks. Dawid Ledwoń

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 45,2 (2012), s. 429-432

Maurizio Pietro Faggioni, *Sessualità matrimonio famiglia*, EDB, Bologna 2010, 368 s.

Mimo iż w ostatnich latach na włoskim rynku wydawniczym pojawiło się kilka nowych pozycji z zakresu teologii moralnej życia seksualnego małżeństwa i rodziny (por. np.: C. Zuccaro, *Morale sessuale. Nuovo manuale di teologia morale*, Bologna 1997; L. Ciccone, *Etica sessuale. Persona, Matrimonio, Vita verginale*, Milano 2004; J. Noriega, *Il destino dell'eros. Prospetive di morale sessuale*, Bologna 2006; G. Dianin, *Matrimonio, sessualità, fecondità. Corso di morale familiare*, Padova 2008; L. Padovese, *Uomo e donna a immagine di Dio. Lineamenti di morale sessuale e familiare*, Padova 2008; A. Rodríguez-Luño, *Scelti in Cristo per essere santi*, t. 3 – *Morale speciale*, Roma 2008; J. Römelt, *Etica cristiana nella società moderna*, t. 2 – *Ambiti della vita*, Brescia 2011), to profesor Maurizio P. Faggioni postanowił wzbogacić tę listę wydaniem własnego podręcznika, zatytułowanego: *Sessualità matrimonio famiglia*. Książka została opublikowana w 2010 roku przez włoskie *Centro Editoriale Dehoniano* (EDB) z Bolonii i jest kolejnym znaczącym – po: *Figli nel Figlio. Una teologia morale fondamentale*, red. R. Tremblay,

S. Zamboni, Bologna 2008 (wydanie polskie: *Synowie w Synu. Teologia moralna fundamentalna*, tłum. B. Widła, Warszawa 2009) – podręcznikiem z zakresu teologii moralnej, tym razem teologii moralnej szczegółowej. Pozycja, której krótkiej prezentacji i recenzji się podejmuje, w przystępny i nowatorski sposób ukazuje najbardziej istotne kwestie etyki seksualnej. Ludzka płciowość, małżeństwo i rodzina – widziane z perspektywy tradycji i współczesnych uwarunkowań – to trzy główne kręgi tematyczne nie tylko anonsowane bezpośrednio w tytule podręcznika, ale i rzetelnie omówione w jego treści.

Autor książki, ojciec Maurizio Pietro Faggioni (urodzony w 1956 roku), nim został prezbiterem w Zakonie Braci Mniejszych i teologiem praktykował jako lekarz medycyny w specjalizacjach chirurgia i endokrynologia. Obecnie oprócz pracy naukowej i dydaktycznej na rzymskiej Accademia Alfonsiana jest także profesorem wizytującym w Pontificia Università Antoniana oraz konsultorem watykańskiej Kongregacji Doktryny Wiary i Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych.

Prezentowany tekst formułuje syntetyczną, ale i organiczną ocenę najważniejszych pytań, które pojawiają się na płaszczyźnie teologicznomoralnej w zakresie ludzkiej seksualności, małżeństwa i rodziny. Autor, wydobywając ze skarbcza wiedzy rzeczy nowe i stare, otwiera się w ukazywaniu omawianych kwestii na szeroką perspektywę nie tylko nauk humanistyczno-społecznych, ale i nauk biomedycznych. Proponuje również osadzenie kwestii zaliczanych tradycyjnie do przedmiotu badań teologii moralnej w kontekście szeroko pojmowanych nauk teologicznych. Czyni to nie tylko poprzez nieustanny powrót do źródeł biblijnych i patrystycznych, lecz i poprzez łączenie problematyki etyczno-moralnej z teologią dogmatyczną. Nie jest to rodzaj ucieczki do ujęć historycznych, gdyż profesor Faggioni ukazuje też ścisły związek przedstawianej problematyki z ich aktualnym – pastoralnym „tu i teraz”. Zresztą autor otwarcie pisze o ogromnej metamorfozie, która dokonała się w podchodzeniu do kwestii ludzkiej seksualności oraz jej aktualizacji we współczesnym świecie. Wystarczy bowiem przywołać i porównać prezentację rzeczonych zagadnień na kartach podręczników przedsoborowych i tych powstałych już po Soborze Watykańskim II. Te ostatnie zawierają w sobie pewien „nowy klimat”, który cechuje się mocnym włączaniem aspektów antropologicznych, biblijnych i pastoralnych w podejmowanych refleksjach. Objawiająca się aktualnie silna tendencja ku zmianie rozumienia konkretnych i wypracowanych uprzednio norm moralnych sprawia, że należy dołożyć mocnych starań, by podkreślić specyfikę chrześcijańskiego pojmowania seksualności jako daru i jego łączności nie tylko z osobą (wymiar indywidualny), ale i z jego wrodzonym ukierunkowaniem na miłość i odpowiedzialność (wymiar społeczny).

Podręcznik podzielono na dwie sekcje. Pierwsza z nich, wydobywając z teologicznomoralnego skarbcza „rzeczy stare”, została poświęcona aspektom historyczno-fundacyjnym (s. 13-236). Autor omawia kolejno: kwestię seksualności i małżeństwa w Piśmie Świętym, następnie tradycyjne modele antropologiczne i etyczne ludzkiej seksualności (patrystyka, Święty Augustyn, Święty Tomasz, teologia potrydencka i okres manualistyczny, aż po kryzys modelu tradycyjnego), potem współczesne modele antropologii i etyki seksualnej laickiej (aspekty biomedyczne, psychologiczne, filozoficzne i genderyzm) i katolickiej (personalizm, teologiczne znaczenie seksualności, miłość oblubieńcza i małżeńska), by w końcu podjąć zagadnienie chrześcijańskiego modelu etyki seksualnej (seksualność a etyka, cnota czystości, normy moralne i wykroczenia w ich zakresie).

Autor ukazuje proces powolnego odkrywania znaczenia ludzkiej seksualności. Na kartach Starego Testamentu lud, prowadzony przez Bożą pedagogię wyrażoną w doświadczeniach zawartego z Nim przymierza, stopniowo zdobywa przekonanie, że seksualność i małżeństwo są rzeczywistością wewnętrznie złączoną z wymiarem osobowym oraz z powołaniem do życia we wspólnocie. Wspólnota życia pomiędzy ludźmi znajduje

swoje pierwszoplanowe miejsce we wspólnocie życia małżeńskiego. Wspólnota ta zostaje dopełniona obecnością w niej samego Boga i darem płodności; dzięki temu darowi miłość małżeńska aktualizowana na płaszczyźnie seksualnej pozwala poprzez zrodzenie potomstwa na uczestnictwo w mocy stwórczej samego Boga. Tradycja teologiczna – podkreśla rzymski profesor – zawsze zwracała uwagę na fakt, że seksualność jest jednym z wymiarów konstytutywnych dla osoby ludzkiej. Umożliwia ona między innymi realizację relacyjnego (społecznego) wymiaru osoby ludzkiej, który może być rozumiany dwojako: po pierwsze jako relacyjne odczytanie siebie w drugim-ja (co urzeczywistnia się w życiu zrodzonego potomstwa) i po drugie jako aktualizacja siebie w drugim-ja (co objawia się w relacji ze współmałżonkiem).

Profesor Faggioni nie ucieka także w ukazywanych treściach od niewłaściwych ujęć ludzkiej seksualności, które pojawiły się także na gruncie chrześcijańskim. Przez wiele wieków, jego zdaniem, sprawy związane z seksualnością wyrażane były nazbyt naturalistycznie (nawiązania do antycznej antropologii seksualności), poprzez kładzenie akcentu na czysto biologicznym aspekcie seksualności, ściśle podporządkowanym celowi prokreacyjnemu. Choć trzeba dodać – i to jest nowość wniesiona przez chrześcijaństwo – zawsze mówiono o prokreacji w kontekście relacji małżeńskiej.

Tradycyjne ujęcie antropologii seksualności i katolickiej etyki seksualnej znalazło swą pierwszą systematyzację u Świętego Augustyna. Jego antropologia jest co prawda obciążona nutą pesymizmu o podłożu stoicko-neoplatońskim, połączonym z doktryną o grzechu pierworodnym i nieuporządkowanym pożądaniom cielesnym. Nie wszystko jednak u biskupa Hippony ukazane jest w minorowych tonach, gdyż często odwołuje się on również do wartości, jaką jest małżeństwo. Używa przy tym kategorii *dóbr małżeństwa* (*fides, prolis, sacramentum*), które ukazuje zawsze w perspektywie *ordo amoris*.

Święty Tomasz z Akwinu, nawiązując do Augustyna, powiazał je z kolei z konkretnymi działaniami w małżeństwie i przedstawił problematykę z płaszczyzny wartości na płaszczyznę celów, do których jako głównych (*principalis*) zalicza się pierwszorzędnie (*finis primarius*) zrodzenie i wychowanie potomstwa (*procreatio atque educatio prolis*) oraz drugorzędnie (*finis secundarius*) świadczenie sobie wzajemnej pomocy (*mutuum adiutorium*) i dobro osoby polegające na powściągnięciu pożądliwości (*remedium concupiscentiae*). Nauczanie Akwinaty o *finis matrimonii* dawało – jak pisze Faggioni – „większą dozę optymizmu, szczególnie jeśli chodzi o samo dobro aktu seksualnego i przyjemności z nim związanej” (s. 9). Z tej też racji autor ukazuje trzy fundamentalne zasady oceny aktu seksualnego (s. 176-180): 1. nie rozdzielać zjednoczenia seksualnego od miłości małżeńskiej; 2. nie rozdzielać oznaczenia jednoczącego aktu seksualnego od jego znaczenia prokreacyjnego; 3. nie oddzielać prokreacji od zjednoczenia seksualnego. Dwie pierwsze zasady wynikają z nauczania encykliki *Humanae vitae*, trzecia zaś wynika z aktualnych tendencji do coraz szerszego stosowania nienaturalnych metod ludzkiej prokreacji (por. *Donum vitae*).

Sekcja druga podręcznika (s. 183-357) – zatytułowana *Questioni etico-pastorali* – została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich podejmuje zagadnienia małżeństwa i rodziny w aktualnej sytuacji społecznej („w społeczeństwie, które się zmienia”). Wśród omawianych kwestii warto zwrócić uwagę na problematykę sposobów pojmowania małżeństwa oraz macierzyństwa i ojcostwa we współczesnym kontekście społeczno-kulturowym. Autor podkreśla, iż instytucja małżeństwa podawana jest dzisiaj nie tylko próbie jej redefinicji (jako związku niekoniecznie uwzględniającego komplementarność płci), ale także licznym zagrożeniom, które przynosi współczesny relatywizm, hedonizm czy nieumiejętność podejmowania całozyciowych decyzji. Z tej też racji małżonkowie muszą bronić swej profetycznej roli, jaką spełniają wobec społeczeństwa. Powinni nieustannie

podejmować swoje zadanie bycia wspólnotą miłości i życia opartą na wierności, uczciwości i nierozzerwalności. Są to kwestie niezwykle istotne w związku z pojawiającymi się coraz liczniejszymi trudnościami i nieprawidłowościami wewnętrznymi i zewnętrznymi względem pary, multiplikowanymi poprzez kohabitacje, rozwody (s. 227-236) czy współżycie przedmałżeńskie i pozamałżeńskie (s. 221-226).

Współczesne zmiany społeczne nie ominęły także reprezentowanych przez rodziny tak zwanych stylów prokreacyjnych. Rodzące się w tej kwestii trudności wpłynęły również na nauczanie Kościoła dotyczące życia małżeńsko-rodzinnego. Teologia, wsłuchując się w głos rodzin chrześcijańskich przeżywających nierzadko swoje trudności, wskazała możliwe sposoby pogodzenia podejmowanej w odpowiedzialny sposób (s. 207-220) wartości prokreacyjnej małżeństwa z innymi wartościami, takimi jak zdrowie czy zgoda współmałżonka na współżycie.

Druga część (s. 237-357) sekcji pastoralno-etycznej podejmuje problematykę tak zwanych nieprawidłowości seksualnych (*disordini sessuali*). Wśród szeroko omawianych zagadnień pojawiają się te związane z masturbacją, homoseksualizmem, pedofilią oraz nieprawidłowościami związanymi z rozwojem płciowym człowieka (na przykład hermafrodytyzm) czy zaburzeniami tożsamości seksualnej (na przykład transseksualizm). Omawiając jedna po drugiej rzeczony kwestie, autor odwołuje się kolejno do ich socjologicznego obrazu, następnie podejmuje się ich biomedycznego opisu, aby w końcu przedstawić nauczanie Kościoła w tym względzie. Faggioni nie stroni też od współczesnych wątków pastoralnych (na przykład masturbacja jako metoda pobierania nasienia dla celów medycznych – s. 253-255).

Ludzka seksualność nie jest z pewnością jedynie genitalnością, lecz sposobem życia i to życia w dwojakiej postaci: jako mężczyzna i kobieta. Teżę powyższą starał się bardzo dobitnie i zarazem przekonująco ukazać rzymski profesor. Ten styl życia objawia się nie tylko w zdolności do odbycia aktu seksualnego czy oddania swego ciała drugiemu, ale przede wszystkim w zdolności do pełnego miłości daru z siebie i przyjmowaniu daru od drugiego. Z teżej racji nie można adekwatnie mówić o ludzkiej seksualności bez odniesienia się bezpośrednio do takich kategorii, jak: osoba, relacja, miłość, życie, płodność, odpowiedzialność. Podręcznik profesora Maurizio P. Faggioniego *Sessualità matrimonio famiglia* ukazuje, jak wspólnota wierzących doświadczająca wpływów czasu pojmuje w duchu wiary ludzką seksualność. Powinna być ona zawsze otwarta na transcendencję, w której można zobaczyć przejaw stwórczej miłości Boga. Mężczyzna i kobieta jako małżonkowie włączają się w tę Bożą miłość poprzez całkowity, wierny, płodny i autentyczny dar z siebie. Tym samym miłość małżeńska staje się obrazem stałej, nieodwołalnej i płodnej miłości Boga, jaką kieruje On ku ludzkości oraz miłości Chrystusa, jaką umiłował swój Kościół.

Ks. Wojciech Surmiak